

Franstalige stukken bewaard in de archieven der lokale Brusselse instellingen.

Bijdrage tot de studie van het taalgebruik te Brussel vóór 1500.

door

PAUL DE RIDDER

Toen in 1979, naar aanleiding van het „Millenium van Brussel”, een tentoonstelling georganiseerd werd onder de titel „Bruxelles, mille ans de rayonnement de la culture française” reageerde heel Vlaanderen verontwaardigd tegen deze „flagrante vervalsing van de geschiedenis”. Men nam het niet dat het „Vlaams verleden van Brussel” weggemoffeld werd. Hoewel zowel nederlandstalige als franstalige historici¹ striemende kritiek geleverd hebben op bedoelde expositie, toch blijft het een open vraag of de in Vlaanderen algemeen gangbare voorstellingen inzake de historische evolutie van het taalgebruik te Brussel wel zoveel correcter zijn als in gewraakte tentoonstelling.

Bij voordrachten over dit onderwerp blijkt inderdaad telkens weer dat zeer veel intellectuelen en zelfs sommige historici terzake opvattingen huldigen die niet helemaal met de historische realiteit overeenstemmen. Voor heel wat nederlandstaligen was Brussel „oorspronkelijk een Vlaamse stad die later door de Boergondiërs verfranst werd”. Willen ze desnoods nog aannemen dat de keukenmeiden en stalknechten verder Vlaams spraken, dan staat het volgens hen niettemin vast dat de doorsnee Brusselaar reeds eeuwen geleden zijn moedertaal zou verraden hebben.

Die opvatting werd sterk beïnvloed door de anti-Brusselse reflex die de Vlaamse Beweging van bij de aanvang heeft gekenmerkt. Reeds Jan Baptist Verlooy², traditioneel de eerste flamingant genoemd, laat zich in zijn befaamde „Verhandeling op d'Onacht der Moederlyke Tael” (1788) smalend uit over de Brusselaars: „Maer

1. J. BAERTEN, *Het Brussels millenium*, in *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, 1980, XXXIV, p. 47-54.

2. Zie in dit verband: J. VAN DEN BROECK, *J. B. C. Verlooy een vooruitstrevend jurist en politicus uit de achttiende eeuw*. Antwerpen, 1980.

*de Nederduytsche tael is hier wel anders mishandelt by ons en vooral in Brussel: zy is in deze stad niet alleen veronachtzaemt, maer ook veracht; men spreekt er schier niet als de straettael, nouwelyks eenen geleerden die ze middelmatig weet. 't Gemyn meynt dat ze gebrekkig is en veracht ze zonder kennen: geenen Brusseler oft hy zal beleyden, dat hy nooit sermoen kan schoon vinden in't Vlaems: maer dat dit moet in't Frans en van eenen Fransman zyn: daer zyn er die vermeyd zijn Vlaems te spreken in gezelschap oft op de straet. Andere die't alwillens kwalyk spreken om in't Frans te schynen opgebracht te zyn die g'in d'herbergen en kaffehuyzen hertnekkig zult hooren Frans hakkelen zonder eens in hunne belemmernis naer't Vlaems te willen keeren"*³.

Uit deze passus spreekt reeds impliciet het kortzichtige vooroordeel van velen die met verachting neerkijken op de Brusselaars. Het is inderdaad nogal goedkoop de verfransing van Brussel toe te schrijven aan de francofilie en de pretentie van de Brusselaars en daarbij te vergeten dat zij met een sterkere verfransende invloed hadden af te rekenen dan de inwoners van andere steden uit de Zuidelijke Nederlanden. Te Brussel was inderdaad, vooral sedert de regering van Keizer Karel V (1515-1555), de hofhouding en de centrale administratie gevestigd met bijhorend Waals dienstpersoneel. De Kempenaar Verlooy is trouwens wel slecht geplaatst om de Brusselaars fransgezindheid te verwijten vooral wanneer men weet waar hijzelf geëindigd is: als eerste „maire" aangesteld door de Franse bezetter die in 1793 tijdens een „volksvergadering" in Sint-Goedele de aanhechting van de Zuidelijke Nederlanden bij Frankrijk bepleitte. Ook de Gentenaars hebben zich trouwens voor soortgelijke annexatie uitgesproken.

Belangrijk is dat men zich voor de opvatting, dat Brussel door de Boergondiërs verfranst zou zijn, telkens weer beroept op Jan Baptist Verlooy. In navolging inderdaad van talrijke andere auteurs die, vanaf het einde der zestiende eeuw, de Boergondiërs aansprakelijk hebben gesteld voor het verval van de kunsten in de Nederlanden, schrijft ook Verlooy: „*Wy moeten deze vernedering van onzen volksaerd en afneming onzer konsten niet wyten, als aen't huys van Burgondiën. Te weten, als dit aen de souveryniteyt dezer landen gekomen is, heeft het hier een groot huysgezin nagesleept. Het stelde terstond het gants Gouvernement en d'eerste in't Frans*"⁴. Een weinig verder luidt het: „*Deze stad Brussel heeft het Nederduytsch en het Frans. Het Nederduyts is d'oude moederlyke*

3. J. B. C. VERLOOY, *Verhandeling op d'Onacht der moederlyke Tael in de Nederlanden (1788)*, (Anastatische herdruk ingeleid door J. Smeyers en J. Van Den Broeck), Den Haag, 1979, p. 78-79.

4. *Ibidem*, p. 69.

tael. Het Frans is ons toegebracht, gelyk gezeyd is, als het huys van Burgondiën aen de souveryniteyt dezer landen gekomen is, als het hier een geheel frans Hof, fransche raden en een Frans gouvernement gevestigd heeft"⁵.

Steunend op voormelde uitspraken van Verlooy heeft men de oorsprong van de verfransing van Brussel gezocht tijdens de Boergondische vijftiende eeuw. Toch is het duidelijk dat Verlooy nergens gewag maakt van een belangrijke verfransing in deze periode. Meer nog! De auteur van de „*Verhandeling op d'onacht*” verklaart dat zelfs in zijn tijd (einde der achttiende eeuw!) dit fenomeen door een aangepast beleid zonder moeite kon worden te niet gedaan⁶. Hoewel ook latere schrijvers gewezen hebben op de beperkte omvang van de verfransing onder het Boergondisch bewind⁷, toch overheerst bij de brede lagen van de publieke opinie nog altijd de opvatting dat Brussel sedert de vijftiende eeuw verfranst zou zijn.

Het lijdt uiteraard niet de minste twijfel dat de centrale administratie en de hofhouding van de Boergondische staat vrijwel volledig franstalig was. Niet alleen de stad Brussel maar ook heel Brabant, Vlaanderen, Holland, Zeeland, Friesland ... hadden met soortgelijk gezag te maken. Verbleef hertog Filips de Goede meermaals te Brussel toch was de Zennestad zeker niet de gecentraliseerde hoofdstad van de Boergondiërs. Karel de Stoute gaf de voorkeur aan Mechelen terwijl Maria van Boergondië meestal te Brugge vertoefde. Daarnaast waren ook Dijon en Rijsel belangrijke centra⁸.

Hoewel Filips de Goede zijn befaamde „Librije” te Brussel vestigde en hij en zijn opvolgers Franse kroniekschrijvers in dienst hadden, toch rijst de vraag wat het werkelijk impact van dit alles was op de brede lagen der Brusselse bevolking. Hoeveel Brusselaars zouden ooit de Librije van Boergondië van dichtbij gezien hebben, laat staan een dergelijk met miniaturen verlucht handschrift gelezen hebben? Niet de werken van Chastellain, de la Marche of Molinet worden tijdens de vijftiende eeuw in opdracht van de Brusselse wethouders overgeschreven maar wel de eigen Diets-Brabantse geschiedschrijvers zoals Jan van Heelu's Rijkroniek van de slag van Woeringen en Jan van Boendale's „Brabantsche Yeesten”. In dit verband moet er trouwens op gewezen worden

5. *Ibidem*, p. 72.

6. *Ibidem*, p. 73.

7. K. HEMMERECHTS, *Het Triëst van het Noorden*, Leuven, 1964, p. 27.

8. P. DE RIDDER, *Onderzoek naar het taalgebruik in de archieven der Brusselse schepengriffies, ambachten, kerkelijke instellingen en hospitalen (XIe-XVe eeuw)*, in *Taal en Sociale Integratie*, 1982, VI, p. 338.

dat Brussel sedert de dertiende eeuw een bloeiende Dietse letterkunde kende die mocht rekenen op de steun van het hertogelijke hof. Had hertog Hendrik III van Brabant (1248-1261) te Leuven de lyriek in het Frans beoefend, dan verwierf zijn zoon en opvolger Jan I (1267-1294) die van Brussel zijn gebruikelijke verblijfplaats maakte, een eervolle plaats in de middelnederlandse letterkunde met een reeks sprankelende minnegedichten⁹.

Toch lijkt dergelijke hofliteratuur, hoe verdienstelijk zij op zichzelf ook weze, minder relevant om het taalgebruik van een stadsbevolking te bestuderen. De ambtelijke bescheiden uitgaande van en bestemd voor de burgers zijn in dit opzicht veel interessanter omdat zij onmiddellijk aansluiten bij het dagelijks leven. Daarom hebben wij systematisch alle documenten, daterend vóór 1500 en bewaard in de archieven der lokale Brusselse instellingen, op hun taalgebruik onderzocht. In een eerste bijdrage¹⁰ bestudeerden wij de negen stadsrekeningen uit de periode 1370 tot 1500 en de indrukwekkende reeks van twintig privilegieboeken die de stad Brussel tijdens de veertiende en vijftiende eeuw liet aanleggen. Uit dit onderzoek bleek dat alle stadsrekeningen in het Diets gesteld waren en dat het Diets ook de enige officiële taal van het stadsbestuur was, nadat van het Latijn naar de volkstaal was overgeschakeld.

In de Brusselse stadscartularia vindt men inderdaad een uiterst beperkt aantal Waalse teksten. Die zijn dan op de koop toe slechts zeer zelden relevant voor het taalgebruik in de Zennestad. (Een in het Frans geakteerde overeenkomst tussen de hertog van Brabant en de prinsbisschop van Luik leert ons inderdaad niets over het taalgebruik te Brussel). Een miniem aantal teksten zouden wel in de richting van een beperkte verfransing kunnen wijzen. Dit geldt met name voor een aantal akten die de Boergondische landsheren aan de Brusselaars verleend hebben. Daarbij mag men echter nooit vergeten dat die vorsten ook aan de andere steden uit de Nederlanden, en vaak in nog veel sterkere mate dan aan Brussel, Waalse akten verleend hebben.

Het meest krasse voorbeeld in dit verband zijn de Vlaamse steden die van oudsher niet alleen te maken hadden met de frans-talige administratie der graven van Vlaanderen, alle flamingantische romantiek à la Conscience ten spijt, maar die bovendien binnen hun wallen een franstalige bovenlaag van „Leliaerts" herbergden.

9. Ibidem, p. 340. — Zie ook: J. JANSSENS en J. SMEYERS, *Brussel en de Nederlandse letteren*, in *Brussel, groei van een hoofdstad*, Antwerpen, 1979, p. 371-375.

10. P. DE RIDDER, *Peilingen naar het taalgebruik in de Brusselse stadscartularia en stadsrekeningen (XIIIe-XVe eeuw)*, in *Taal en Sociale Integratie*, 1979, II, p. 1-39.

Iets dergelijks heeft men te Brussel en in de rest van Brabant nooit gekend. Het wekt dan ook geen verwondering dat men in de lijsten der oorkonden, bewaard op de stadsarchieven van Brugge, Gent en Ieper tijdens de dertiende, veertiende en vijftiende eeuw, tussen de 28 % en 61 %¹¹ franstalige teksten aantreft... Te Brussel zit men tijdens diezelfde periode nog een flink stuk beneden de 5 %, ook tijdens de Boergondische periode. In Vlaanderen konden de Boergondiërs – in tegenstelling tot Brabant – wel degelijk aanknopen bij een franstalige traditie. Dit betekent natuurlijk nog lang niet dat de gewone Bruggeling of Gentenaar Frans sprak !

Naast de cartularia en stadsrekeningen werden ook de andere ambtelijke bescheiden van de lokale Brusselse instellingen systematisch op hun taalgebruik onderzocht en dit telkens voor de periode tot 1500. Het betreft hier de archieven van de Brusselse schepengriffies, gilde en ambachten, kerken, kloosters, hospitalen en godshuizen. In totaal vertegenwoordigt dit 1693 nrs. waarbij elk nummer een doos oorkonden, een cartularium, een register, een lias, een rolrekening of een reeks andere stukken uit de periode vóór 1500 vertegenwoordigt.

Per instelling (ambacht, klooster enz.) vermelden wij de lijst van de onderzochte archiefnummers. Wanneer een dergelijk archiefstuk minstens één franstalige tekst omvat dan wordt het archiefnummer in vetjes gedrukt terwijl onderaan een nadere omschrijving van dit franstalig stuk gegeven wordt: datum, gebied waarop het document betrekking heeft, instantie van wie het uitgaat. Deze gegevens laten toe uit te maken of een franstalig stuk al of niet relevant is voor het taalgebruik te Brussel. Wanneer een archiefnummer in vetjes gedrukt werd betekent dit dus allerminst dat alle daarin vervatte akten in het Frans zouden gesteld zijn. Een zeer concreet voorbeeld maakt dit onmiddellijk duidelijk. Het nummer 2 uit het archief van het Sint-Janshospitaal, bewaard op het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn, werd in vetjes gedrukt. In dit cartularium is inderdaad één van de 287 gecopieerde akten franstalig...

DEEL I – ALGEMEEN RIJKSARCHIEF TE BRUSSEL

I. SCHEPENGRIFFIËS VAN BRUSSEL

4308, 4425, 4517, 9398, 9399, 9400, 9401, 9402, 9403, 9404, 9405, 9406, 9407, 9408, 9409, 9410, 9411, 9412, 9413, 9414, 9415, 9416, 9469 bis, 9628, 9826/4, 9865, 10033, 10867, 10899, 10931/4, 10931/5, 10931/12.

11. Ibidem, p. 38.

Franstalige teksten :

- 1) 1460, oorkonde van „Henry, seigneur de Scoenhoven et seneschal du pays d'Arschof" zonder verband met Brussel. Aan deze akte werden Latijnse oorkonden der Brusselse schepenen bevestigd (nr. 9415/41).
- 2) 1498, oorkonde der schepenen van Brussel betreffende „Margerite Estouttet, dit de Malines" en het graafschap Henegouwen („selon la loy de Mons en Hainaut" en vermelding van de schepenen van Bergen en Castre) (nr. 9416/18).

II. AMBACHTEN VAN BRABANT (BRUSSEL)

- 1) SCHIPPERS
7, 8, 32, 33, 49.
- 2) VLEESCHOUWERS ENDE SLACHTERS
68, 70, 73, 89, 93, 114.
- 3) BROOTMAECKERS
125, 126, 172.
- 4) BREEDERS OFTE BROUWERS
247.
- 5) TIMMERLIEDEN, RAEDENMAEKERS ENDE MOLENSLAEGERS
469.
- 6) CHIRURGEYNS ENDE BARBIERS
505.
- 7) SCOENMAEKERS ENDE LEERTOUWERS
506, 514.
- 8) OUDE CLEERCOPERS
547.
- 9) HANDSCHOENMAEKERS ENDE TESCHMAECKERS
569, 570.
- 10) VETTEWARIËRS
583, 606.
- 11) SCHRIJN- ENDE WITWERCKERS, EBBENHOUTWERCKERS ENDE LIJN-
WAERTIERS
648.
- 12) CREMERS ENDE MEERSCHLIEDEN
676, 677, 678, 679, 728, 733.
- 13) MOLDERS
736, 738.
- 14) GOUD- ENDE SILVERSMEDEN
780.

15) PLECKERS ENDE STROOIDECKERS

824.

16) METSELAERS ENDE STEENHOEWERS. AMBACHT DER „VIER GE-CROONDEN“

894, 877.

17) HUYDEVETTERS

927, 931.

18) VLASWERCKERS ENDE LYNEWEVERS

944, 944 bis.

19) DROOGSCHEERDERS ENDE LAEKENBEREIDERS

955, 1157.

Franstalige teksten :

- *1) 1467, privilege van hertog Filips de Goede, gegeven te Brugge, aan de Brusselse beenhouwers (nr. 68, fol. 2 r° - 6 v°).
- *2) 1470, privilege van hertog Karel de Stoute, gegeven te Rijsel, aan de Brusselse beenhouwers (nr. 68, fol. 12 r° - 19 v°).
Op beide franstalige teksten volgt telkens een Nederlandse vertaling : „Copie getranslateirt vuten Walschen in Duytsche van desen Walschen brief“).
- *3) 1472, privilege van hertog Karel de Stoute verleend aan het ambacht der metselaars en steenhouwers (nr. 894).

III. TOLKAMER VAN BRUSSEL

1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 16, 19, 20, 31, 33, 76, 80, 81, 82, 262, 272, 412, 656, 669.

Franstalige teksten :

- 1) 1463, „*lettre de recommandation de justice*“ van de graaf van Charolais, dit is de toekomstige Karel de Stoute, voor de rentmeesters van de tolkamer te Brussel (nr. 2, p. 16).
- 2) 1284, afschrift van de oorkonde waarbij hertog Jan I van Brabant een rente schenkt aan zijn broer Godfried. Deze rente werd gezet op goederen in de omgeving van Aarschot (nr. 81, fol. 24 v° - 25 r°).

IV. KERKELIJK ARCHIEF VAN BRABANT

1) KAPITTEL VAN SINT-GOEDELE

Geklasseerd archief

288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 340, 346, 351, 356,

388, 391, 396, 400, 403, 411, 416, 422, 426, 429, 439, 440, 447, 462, 469, 496, 517, 543, 573, 579, 580, 584, 585, 586, 594, 601, 615, 645, 649, 650, 676, 691, 757, 758, 759, 761, 762, 765, 769, 772, 776, 781, 790, 792, 804, 811, 815, 816, 817, 819, 823, 829, 831, 844, 860, 869, 921, 926, 930, 939, 948, 19463, 19477, 19485, 19486, 19487, 19487 bis, 19499, 20500, 20501, 20503, 20504, 20505, 20506, 20507, 20508, 20509, 20510, 20511, 20512, 20513, 20514, 20515, 20516, 20517, 20518, 20519, 20520, 20521, 20522, 20563, 20571, 20609, 20800, 21038, 21103, 21104, 21105, 21106, 21245, 21251, 21257, 21266, 21267, 21268, 21269, 21270, 21271, 21272, 21273, 21274, 21275, 21276, 21277, 21328, 21329, 21330, 21331, 21364, 21365, 21366, 21367, 21368, 29252.

Franstalige teksten :

A) OORKONDENVERZAMELING

- 1) 1296, oorkonde van de schepenen van Lembeek betreffende Henegouwen (nr. 289/109 ter).
- 2) 1343, oorkonde van hertog Jan III voor „*Gilles de Quaderebbe, sires de Beerges*”, betreffende inkomsten te Hannuit (nr. 296/486).
- 3) 1397, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine betreffende Waals-Brabant (nr. 308/1129).
- 4) 1425, oorkonde van de rentmeester van Grez en Bossut betreffende Waals-Brabant (nr. 314/1463).
- *5) 1431, oorkonde van hertog Filips de Goede betreffende het toewijzen van een prebende in Sint-Goedele (nr. 316/1539).
- *6) 1475, oorkonde van hertog Karel de Stoute betreffende de amortisatie voor nieuwe aanwinsten in heel Brabant, betreft ook Leuven en Antwerpen (nr. 323/1839).
- 7) 1492, oorkonde van de meier en schepenen van Rebecq in Henegouwen zonder duidelijk verband met Sint-Goedele. Een archivaris (XIXe eeuw) schreef op de omslag der akte „*ne provient pas de Sainte Gudule*” (nr. 325/1891).

B) ANDERE STUKKEN

* 1469, oorkonde van hertog Karel de Stoute betreffende het toewijzen van een prebende in Sint-Goedele (nr. 400).

* 1408, Franse vertaling van een Nederlandse tekst waarin de uitgaven staan opgetekend voor het bouwen of herstellen van een school te Brussel (nr. 447).

XVe eeuw, lijst van renten en inkomsten te Geldenaken in Waals-Brabant (nr. 543).

1311-1443, „*Copie van de brieven van de renten ende goederen gelegen te Joudoigne aengaende der Heeren Broot*”. Register met afschriften van oorkonden der schepenen van Mélin, Geldenaken, Genappe en van hertogin Johanna (betreffende goederen te Geldenaken) (nr. 579).

1415, „*Record du concil de Gembloux de l'an 1415*” (nr. 586).

Ongeklasseerd archief

In 1977 deponeerde de kerkelijke overheid op ons aandringen het archief der voormalige kapittelkerk van Sint-Goedele dat nog in de kerk bewaard werd (XIIe-XIXe eeuw), op het Algemeen Rijksarchief. Deze stukken worden nu door ons geklasseerd en zullen later een definitief nummer krijgen in de Kerkelijke Archieven van Brabant. Thans zijn zij nog niet beschikbaar voor raadpleging door het publiek. Voor onderhavige studie onderzochten wij naast de oorkondenverzameling (met 3113 akten uit de periode vóór 1500) ook de cartularia. In de overige nog ongeklasseerde stukken zitten nog een beperkt aantal teksten uit de periode vóór 1500. Deze konden nog niet in ons onderzoek naar het taalgebruik betrokken worden maar zullen in een latere publicatie opgenomen worden. Het is evenwel reeds nu duidelijk dat deze documenten geenszins van aard zijn de hier gedane vaststellingen te wijzigen.

A) OORKONDENVERZAMELING

De oorkonden worden vermeld onder hun huidig nummer.

- 1) 1310, oorkonde van hertog Jan II in verband met Geldenaken (nr. 171).
- 2) 1321, oorkonde van Margareta, weduwe van hertog Jan II in verband met Geldenaken (nr. 219).
- 3) 1321, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 222).
- 4) 1326, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 245).
- 5) 1326, oorkonde van de meier en gezworenen van Geldenaken (nr. 244).
- 6) 1330, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 272).
- 7-8) 1331 en 1324, oorkonden van de schepenen van Mélin (nr. 279).
- 9) 1331, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 280).
- 10) 1335, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 292).
- 11) 1344, oorkonde van „*Gilos dis Carpias de Halley et Robiers de Raucourt*” (nr. 347).
- 12) 1355, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 474).
- 13) 1355, notarisakte betreffende Geldenaken (nr. 475).
- 14) 1355, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 476).
- 15) 1361, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 584).
- 16) 1377, oorkonde van de schepenen van Mélin (nr. 949).
- 17) 1377, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 950).
- 18) 1392, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 1241).
- 19) 1392, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 1292).
- 20) 1399, oorkonde van hertogin Johanna gericht aan de baljuw van Geldenaken (nr. 1379).
- 21) 1406, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 1525).
- 22) 1413, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 1646).
- 23) 1415, oorkonde van de schepenen van Mélin (nr. 1685).
- 24) 1416, oorkonde van „*Wautier de Kersbeke, chevalier seigneur de Stalle et de Godsenhoven*” (nr. 1705).

- *25) 1432, oorkonde van hertog Filips de Goede, gegeven te Lier, betreffende een rente voor een jaargetijde in Sint-Goedele (nr. 2034).
- 26) 1432, oorkonde van de schepenen van Mélin (nr. 2123).
- 27) 1437, oorkonde van de schepenen van Mélin (nr. 2124).
- 28) 1438, oorkonde van de schepenen van Orp-le-Petit (nr. 2176).
- 29) 1438, oorkonde van de schepenen van Orp-le-Petit (nr. 2177).
- 30) 1380, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 2178).
- 31) 1442, oorkonde van de schepenen van Mélin (nr. 2220).
- 32) 1444, oorkonde van de schepenen van Mélin (nr. 2234).
- *33) 1456, oorkonde van hertog Filips de Goede, gegeven te Brugge, betreffende een requiemmis (nr. 2400).
- *34) 1466, oorkonde van hertog Filips de Goede betreffende vorstelijke begrafenissen te Brussel (nr. 2508).
- *35) 1455, oorkonde van de deken en het kapittel van Sint-Goedele betreffende de verkoop van goederen te Brussel aan „*mon tres redoubté monseigneur le conte d'Estampes*” (nr. 2541).
- 36) 1485, oorkonde van de schepenen van Ter Hulpen (nr. 2769).
- 37) 1326, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 3709).
- 38) 1326, vidimus (afschrift) van vorige oorkonde door de abt van de Koudenberg (nr. 3710).
- 39) 1355, notarisakte betreffende Waals-Brabant (nr. 3711).
- 40) 1416, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 3727) en vidimus (nr. 3730).
- 41) 1432, oorkonde van de schepenen van Geldenaken (nr. 3742).
- *42) 1469, stuk betreffende een geschil tussen het kapittel en de kapelannen dat voorgelegd werd aan de raadsheren van de hertog van Boergondië (nr. 3768).

B) ANDERE STUKKEN

Het betreft hier de cartularia (vermeld onder hun huidig en voorlopig nummer) :

1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820, 1821, 1822, 1824, 1825.

nr. 1800 Cartularium (181 folio's) met volgende franstalige oorkonden :

*1432, oorkonde van Filips de Goede, gegeven te Mechelen, betreffende het afkopen van een tiend dat hij aan het kapittel verschuldigd was (fol. 137 r° - v^o).

*1432, oorkonde van het kapittel van Sint-Goedele i.v.m. voorgaande aangelegenheid (fol. 137 v° - 138 r°).

1456, oorkonde reeds vermeld bij de oorkonden (nr. 2400) hier gecopieërd op folio's 155 r° - v^o.

nr. 1804 Cartularium (136 folio's) met de reeds vermelde franstalige oorkonden uit 1432 (fol. 95 r° - v^o) en 1466 (fol. 128 r° - 129 r°).

- nr. 1811 Cartularium (380 folio's) met volgende reeds vermelde franstalige oorkonden uit 1432 (fol. 212 r° - 213 v°) en 1456 (fol. 239 v° - 241 r°).
- nr. 1814 Cartularium (428 folio's) met volgende reeds vermelde franstalige oorkonde (nr. 2034) uit 1432. (fol. 102 v°).
- nr. 1815 Cartularium (104 folio's) onder de titel: „*Copie van de brieven van de renten ende goederen gelegen te Joudoigne aengaende der heeren Broot*” (zie Kerk. Arch. Brabant, nr. 579).
- nr. 1817 Cartularium (21 folio's) met volgende franstalige oorkonden: 1336, oorkonde van de schepenen van Ter Hulpen (fol. 15 v° - 16 r°).
s.d., oorkonde van Alissandres de Rampemont betreffende de aanstelling van een priester in de „*chapelerie de le Malayse*” te Ter Hulpen (fol. 16 r°).
- nr. 1818 Cartularium (39 folio's) met de reeds vermelde franstalige oorkonde van Alissandre de Rampemont (fol. 17 r°) en van de schepenen van Ter Hulpen uit 1336 (fol. 17 r° - 18 r°).
- nr. 1819 Cartularium (157 folio's) met volgende franstalige oorkonden van de schepenen van Ter Hulpen: 1336 (fol. 93 r° - v^o), 1473 (fol. 94 v° - 95 v°), en 1483 (fol. 129 r° - v^o).
- nr. 1821 Cartularium (188 folio's) met een franstalige oorkonde van de schepenen van Lembeek in Henegouwen (fol. 50 r° - v^o).

TOTAAL AANTAL OORKONDEN IN DE OORKONDENVERZAMELING :

1914 (geklasseerd)
3113 (ongeklasseerd)
<hr/>
5027

AANTAL FRANSTALIGE OORKONDEN :

7 (geklasseerd)
42 (ongeklasseerd)
<hr/>
49

Van deze 49 franstalige oorkonden vóór 1500 gaan er 41 uit van instanties uit Waals-Brabant of Henegouwen (betreffende goederen aldaar), 7 gaan uit van de Boergondische hertogen of hun ambtenaren, 1 gaat uit van het kapittel van Sint-Goedele.

Enkel in deze beide laatste gevallen zou men van „verfransing” kunnen spreken. Dit wil zeggen 8 oorkonden op 5027...

2) SINT-GORIKSKERK

2556 bis, 2557, 2564, 19898, 29134.

Franstalige teksten: geen.

3) SINT-JANSKERK

2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2651, 2915, 2925, 2926, 2928,

19936, 19937, 19938, 19939, 19955, 19956, 19957.

Franstalige teksten : geen.

4) SINT-NIKLAASKERK

2567, 21456, 21457, 21458, 21459 21499, 21500, 21505, 21507, 21510, 21511, 21512, 21543, 21553, 21570, 21600, 21643.

Franstalige teksten : geen.

5) ONZE LIEVE VROUW VAN DE ZAVEL

2629, 2630.

Franstalige teksten : geen.

6) KAPELLEKERK

2575, 2584, 2585, 2588, 2589, 2590, 2627, 27040, 27041, 27042, 27043, 27044, 27185 27187, 27213, 27224, 27355, 27395, 27396, 27400, 27415, 27443, 27449.

Franstalige teksten : geen.

Opmerking : De proosdij van Onze-Lieve-Vrouw-ter-Kapelle hing af van de abdij van Saint-Sépulcre te Kamerijk. In het archief van deze Kamerijkse instelling, bewaard in de Archives Départementales du Nord te Rijsel, berusten een aantal franstalige teksten betreffende de Kapellekerk. Deze waren evenwel bestemd voor Kamerijk en niet voor Brussel.

7) KLOOSTER DER WITTE VROUWEN VAN JERICHO

12546, 12547, 12548, 12549, 12550, 12551, 12552, 12553, 12554, 12555, 12556, 12557, 12563, 12564, 12565, 12566, 12567, 12568, 12569, 12574, 12575, 12576, 12577, 12580, 12587, 12589, 12591, 12592, 12598, 12599, 12606, 12607, 12660, 12661, 12674, 12675, 12676, 12684, 12687, 12694, 12699, 12700, 12706, 12707, 12727, 12730, 12734, 12735, 12736, 12748, 12749, 12757, 12760, 12767, 12768, 12777, 12778, 12779, 12780, 12781, 12782, 12783, 12784, 12785, 12786, 12787, 12788, 12789, 12790, 12791, 12792, 12793, 12794, 12795, 12796, 12797, 12900, 12901, 12915, 12928, 12930, 12933, 12933, 12938, 12939, 12940, 12941, 12942, 12943, 12955, 12958, 12968, 12972, 12973, 12974, 12975, 12988, 12992, 12994.

Franstalige teksten :

A) OORKONDENVERZAMELING

- 1) 1384, oorkonde van „frere Jehan de Genape des freres meneurs de Nivelles” (nr. 12548/139).
- 2) 1384, oorkonde van de schepenen van Noucelles betreffende „couvent de le ermite” (nr. 12549/170).
- 3) 1394, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine (nr. 12549/171).
- 4) 1394, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine (nr. 12549/172).
- 5) 1397, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine (nr. 12549/182).

- 6) 1397, oorkonde van „*Thomas de Lille, sires de Frasne, chevaliers, baillieus de Haynau*” (nr. 12549/183).
- 7) 1399, oorkonde van „*Badewins de Forvies, sires de Liermite*” (nr. 12549/194).
- 8) 1431, oorkonde van de schepenen van Noucelles (nr. 12552/301).
- 9) 1423, oorkonde van de schepenen van Noucelles (nr. 12552/302).
- 10) 1453, oorkonde van de schepenen van Noucelles (nr. 12552/303).
- 11) 1423, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine (nr. 12552/304).
- 12) 1423, oorkonde van de schepenen van Bergen in Henegouwen met hedendaagse vermelding „*ne concerne pas Jericho*” (nr. 12552/306).
- 13) 1426, oorkonde van „*Jehans de le Nuewe Ruwe*” uit Braine-l'Alleud (nr. 12552/321).
- 14) 1426, oorkonde van „*Obert Legespes... bailliux... de Wallerans d'Aisne, seigneur de Héripont et de Buisseret...*” (nr. 12552/324 en afschrift in nr. 12928).
- 15) 1429, oorkonde van de schepenen van Noucelles (nr. 12552/333).
- 16) 1430, oorkonde van de schepenen van Jan Tserclaes in Waals-Brabant (nr. 12552/338).
- 17) 1430, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine (nr. 12552/342).
- 18) 1432, oorkonde van de schepenen van Jan Tserclaes in Waals-Brabant (nr. 12552/368).
- 19) 1437, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine (nr. 12553/395).
- 20) 1437, oorkonde van de schepenen van Noucelles (nr. 12553/398).
- 21) 1441, oorkonde van de schepenen van Halle en Lembeek in Henegouwen (nr. 12554/433).
- 22) 1441, oorkonde van de schepenen van Halle en Lembeek in Henegouwen (nr. 12554/432).
- 23) 1442, oorkonde van de schepenen van Halle en Lembeek in Henegouwen (nr. 12554/443).
- 24) 1442, oorkonde van de schepenen van Halle en Lembeek in Henegouwen (nr. 12554/444).
- 25) 1443, oorkonde van de schepenen van Jan Tserclaes in Waals-Brabant (nr. 12554/453).
- 26) 1445, oorkonde van de „*eschevins afforains de Braine l'Alent*” (nr. 12554/474).
- 27) 1450, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine (nr. 12555/494).
- 28) 1450, stuk betreffende „*Gillot de Passavant de Genappes*” (nr. 12555/498).
- 29) 1467, oorkonde van de schepenen van het kapittel van Nijvel te Noucelles (nr. 12556/555).
- 30) 1467, oorkonde van de rentmeester van Waals-Brabant (nr. 12556/556).
- 31) 1476, oorkonde van de schepenen van Wauthier-Braine (nr. 12556/582).

- 32) 1480, oorkonde van Maximiliaan van Oostenrijk en Maria betreffende de rentmeester van Halle (nr. 12556/6079).
- 33) 1483, oorkonde van de baljuw van de dame van Henripont (nr. 12557/622).
- 34) 1487, oorkonde van Maximiliaan van Oostenrijk en aartshertog Filips betreffende Braine-l'Alleud (nr. 12557/634).
- 35) *1491, oorkonde van de abdis van Jericho in verband met Henegouwen („dit syn alle procuratien voor Lembecq") (nr. 12557/640).
- 36) 1493, oorkonde van de leenmannen van Henegouwen (nr. 12557/644).
- 37) 1497, oorkonde van de schepenen van Nijvel (nr. 12557/655).

TOTAAL AANTAL OORKONDEN IN DE OORKONDENVERZAMELING	665
AANTAL FRANSTALIGE OORKONDEN	37

Van deze 37 franstalige oorkonden gaan er 36 uit van instanties uit Waals-Brabant en Henegouwen (betreffende goederen aldaar). Een oorkonde gaat uit van de abdis maar is bestemd voor Lembeek in Henegouwen.

B) ANDERE STUKKEN

- nr. 12563 Cartularium (64 pagina's).
1399, oorkonde van hertogin Johanna betreffende Waals-Brabant onder de rubriek: „*Joanna hertoginne van Brabant geeft aen thien arme vrouwkens die van sin waeren religieusen te worden de Cluyse gelegen ter plaetsen genoemt Doudon-wissaert by consente vanden here abt ende convent van Gemblous*" (p. 6-10).
- nr. 12564 Cartularium (445 folio's).
Omvat van folio's 21 v° - 60 r° een aantal franstalige oorkonden betreffende de goederen van Jericho in Waals-Brabant. Al deze oorkonden gaan uit van instanties uit Waals-Brabant zoals de schepenen van Wauthier-Braine, Braine-l'Alleud, het hof van Affligem te Witterzée, de minderbroeders van Nijvel. Ook vindt men er twee franstalige oorkonden van hertogin Johanna nl. één van 1399 (fol. 1 r° - 2 r°) vermeld onder nr. 12563 en één gericht aan de schepenen van Wauthier-Braine (fol. 48 r°). Geen enkele van deze oorkonden gaat uit van Brusselse instanties. Al deze franstalige oorkonden werden voorzien van Nederlandse rubrieken.
- nr. 12580 Afschrift van een verzoek van de Witte Dames van Jericho gericht aan de paus. Meer dan waarschijnlijk een latere vertaling uit het Latijn in het Frans.
- nr. 12928 1483, oorkonde van de abdis van Jericho in verband met goederen in de heerlijkheid Ottignies in het graafschap Henegouwen.
- nr. 12968 1450-1456, oorkonden van de schepenen van Nijvel en mandement van de hertog gericht aan de ambtenaren in Waals-

Brabant ter bescherming van de goederen van Jericho (XVe eeuw).

- nr. 12988 1498, oorkonde van Filips de Schone („*Copie de la sentence rendu envers ceulx de Brabant et de Hainault touchans les aydes et subsides*”. „Sententie gegeven in den raede van Brabant tegens de clergie van Henegou ter oorsaecke dat sie onse goederen tot Halle ende Lembeek wilden belasten dewelcke niet belastbaer en sijn ter oorsaecke het leengoederen wesen.”)

OPMERKING

De meest van deze franstalige oorkonden zijn in feite afkomstig van de voormalige priorij l'Ermite te Eigenbrakel. Deze religieuzen vestigden zich pas in 1456 te Brussel in het klooster der Witte Dames (A. DESPY-MEYER, *Prieuré de l'Ermite à Braine-l'Alleud, in Monasticon de Brabant*, Luik, 1971, dl. IV, 5, p. 1211).

8) MINDERBROEDERS

12189, 12190, 12191, 12194.

Franstalige teksten : geen.

9) KARMELIETEN

11532, 11543, 11544, 11545, 20778, 20779, 20780, 20781, 20782, 20783, 20784, 20784, 20785, 20786, 20787.

Franstalige teksten : geen.

10) BETHANIE

12268.

Franstalige teksten : geen.

11) DOMINICANEN

12029, 12030.

Franstalige teksten : geen.

13) BRIGITINNEN

12384.

Franstalige teksten : geen.

14) SION

13082, 13083, 13084, 13085, 13086, 13087, 13088, 13089, 13093, 13094, 20423, 20424, 20559, 21326.

Franstalige teksten : geen.

15) RIJKE KLAREN

13161, 13162, 13162bis, 13163, 13172, 13261, 13281.

Franstalige teksten : geen.

16) BEGIJNHOF VAN BRUSSEL

13042, 13403, 13409, 20761, 21648, 21649, 21650, 21651, 21796, 21797.

Franstalige teksten :

1273, oorkonde van de schepenen van Halle in Henegouwen (nr. 13403,

fol. 208 r°, d.w.z. één franstalige oorkonde op een cartularium van 381 folio's).

17) ABDIJ VAN SINT-JACOB OP KOUDENBERG

6442, 6443, 6444, 6445, 6446, 6447, 6448, 6449, 6450, 6451, 6452, 6453, 6489, 6507, 6508, 6509, 6510, 6588, 6596, 6603, 6607, 6611, 6612, 6616, 6618, 6621, 6636, 6680, 6692, 6699, 6727, 6732, 6748, 6753, 6760, 6761, 6767, 6773, 6775, 6783, 6798, 6814, 6815, 6860, 6881, 6882, 6908, 6926, 6933, 6965, 6966, 6966/2, 6967, 20284, 20285, 21045.

Franstalige teksten :

A) OORKONDENVERZAMELING (zoals vermeld in de inventaris van Van Derveeghde)

- 1) 1377, oorkonde van Eustache de Rochefort, elect van Luik, zonder directe band met de Koudenberg (nr. 6444/186, reg. nr. 346).
- 2) 1384, oorkonde van hertog Filips de Stoute betreffende jaarrente verleend aan zijn raadsheer Jan van Bouchout (nr. 6445/212, reg. nr. 381).
- 3) 1385, bevelschrift van hertog Filips de Stoute aan de ambtenaren betreffende rente van Jan van Bouchout (nr. 6445/212, reg. nr. 384).
- *4) 1456, oorkonde van hertog Filips de Goede betreffende vergoeding voor de priester van de Koudenberg die de mis opdraagt in het hertogelijk paleis als de hertog te Brussel verblijft (nr. 6451/601, reg. nr. 1071).
- 5) 1474, verklaring van Guillaume Hugonet, kanselier van Boergondië over een akkoord tussen de abt van de Koudenberg en Jean de Poitiers, heer van Arcis (nr. 6552/674, reg. nr. 1221).
- 6) 1475, verklaring van het Parlement van Mechelen in verband met voormelde aangelegenheid (nr. 6452/674, reg. nr. 1228).
- 7) 1485, testament van Juaes de Paris, burger van Brussel, ten voordele van de Koudenberg (reg. nr. 1321).

B) ANDERE STUKKEN

1488, cijnslijst betreffende de goederen van de Koudenberg in het land van Halle in Henegouwen (nr. 6783).

18) ROODKLOOSTER TE WATERMAAL

16239, 16240, 16241, 16241/2, 16248, 16249.

Franstalige teksten : geen.

19) PRIORIJ VAN GROENENDAAL

14587, 14588, 14588/2, 14591, 14592, 14593, 14594.

Franstalige teksten : geen.

20) ABDIJ VAN VORST

7013, 7014, 7015, 7016, 7017, 7018, 7019, 7020, 7021, 7022, 7023, 7024, 7025, 7026, 7027, 7028, 7029, 7030, 7031, 7032, 7033, 7034, 7035, 7036, 7037, 7038, 7039, 7040, 7041, 7042, 7043, 7046, 7059, 7060, 7061, 7062,

7086, 7099, 7100, 7104, 7134, 7135, 7139, 7140, 7141, 7157, 7165, 7169, 7184, 7190bis, 7204, 7233, 7241, 7260bis, 7287, 7288, 7320, 7321, 7322, 7323, 7324 7325, 7326, 7331, 7335, 7338, 7342, 7353, 7357, 7367, 7381, 7392, 7404, 7482, 7551, 7552, 7595, 7599, 7606, 7628, 7739, 7771, 7772, 7782, 7784, 20290, 20298, 20300, 20304, 20317.

Franstalige teksten :

A) OORKONDENVERZAMELING

- 1) 1284, oorkonde van de heer van Marbais betreffende Waals-Brabant (nr. 7015/139).
- 2) 1289, oorkonde van de heer van Wauthier-Braine (nr. 7015/144).
- 3) 1289, oorkonde van Philippina, gravin van Henegouwen (nr. 7015/148) met afschriften (nr. 7015/145, 146, 147).
- 4) 1289, oorkonde van „*Jehans de Gamerages, escuiers*” betreffende Henegouwen (nr. 7015/150).
- 5) 1292, oorkonde van de heer van Wauthier-Braine (nr. 7015/156).
- 6-7) 1292, oorkonde van Philippina, gravin van Henegouwen in transfix bevestigd aan een oorkonde van „*Jehans d'Avesnes, cuens de Haynault*” (nr. 7015/157 met afschrift in nr. 7015/155).
- 8) 1300, oorkonde van „*Robiers, ainsneis fins au conte de Flandres*” (nr. 7016/177).
- 9) 1300, oorkonde van „*Gerars chivaliers, sires de Sottenghem*” (nr. 7016/178).
- 10) 1339, oorkonde van de heer van Edingen (nr. 7017/279).
- *11) 1376, oorkonde van de abdis van Vorst en „*Jehans, sires de Montigny Saint Christoffle et de Gammerage...*” „... van eenen preeter te settene te Tasseniere” (nr. 7030) met vidimus van 20 juli 1445.
- 12) 1377, oorkonde van „*Simons de Lalaing, sires de Hordaing, senescaulz d'Ostrevant, chevaliers, baillius de Hainault...*” betreffende Galmaarden (nr. 7020/14 sept. 1377).
- 13) 1377, oorkonde van „*Jehans sires de Montigny Saint Christoffle et de Gammerage, chevaliers...*” (nr. 7020/7 nov. 1377 met vidimus van 20 juli 1445).
- 14) 1417, oorkonde van de raadsheren van de hertog van Boergondië betreffende goederen in Vlaanderen, „*amortisatie brief van diversche partijen onder Ninoven ende Arembodeghem als andere plaetsen ende van eenige goederen onder Aalst*” (nr. 7023/13 mei 1417).

TOTAAL AANTAL OORKONDEN IN DE OORKONDENVERZAMELING 910

AANTAL FRANSTALIGE OORKONDEN 14

Al deze franstalige oorkonden gaan uit van instanties uit Waals-Brabant, Henegouwen of het graafschap Vlaanderen.

Geen enkele gaat uit van een Brusselse instantie tenzij nr. 11 (van de heer van Montigny en de abdis van Vorst).

B) ANDERE STUKKEN

nr. 7034 Cartularium (366 folio's). Omvat naast een aantal franstalige teksten (fol. 60 r°, 62 r° - 64 v°, 70 v° - 71 v°, 73 r° - 74 v°,

80 v° - 81 r°, 206 v° - 207 v°, 253 v° - 257 v°, 259 r° - 260 r°) reeds vermeld bij de oorkonden nog volgende Franse akten : 1330, oorkonde van „*Jehans, sires de Montigny Saint Christoffle...*” (fol. 67 v° - 70 r°).

1330, oorkonde van „*Rasses de Montigny, esquiers*” (fol. 71 v° - 73 r°).

1299, oorkonde van „*Guys, cuens de Flandres et marchis de Namur*”, betreffende een goed te Assenede (fol. 236 r° - 237 r°).

nr. 7099 Zie oorkonde nr. 1.

nr. 20304 1441, algemeen privilege van hertog Filips de Goede verleend aan de clerus betreffende de gastdiensten.

21) ABDIJ DER KARTHUIZERS TE SCHEUT

11563, 11564, 11565, 11566, 11567, 11568, 11569, 11570, 11571, 11572, 11573, 11574, 11575, 11576, 11577, 11578, 11579, 11580, 11588, 11589, 11590, 11591, 11594, 11597, 11598, 11603, 11612bis, 11630, 11631, 11632, 11635, 11653, 11654, 11655, 11656, 11657, 11658, 11659, 11660, 11661, 11662, 11663, 11664, 11665, 11667, 11668, 11669, 11670, 11671, 11672, 11673, 11674, 11675, 11676, 11740, 11741, 11742, 11743, 11744, 11752, 11753, 11754, 11759, 11760, 11761, 11762, 11763, 11764, 11765, 11803, 11805, 11806, 11819, 11931, 11932, 11933, 11934, 11935, 11960, 11974, 11982, 12009, 20416, 20586.

Franstalige teksten :

A) OORKONDENVERZAMELING

- 1) 1437, oorkonde van de schepenen van Rijsel (nr. 11568/233).
- 2) 1447, oorkonde van de schepenen van Tubize in Henegouwen (nr. 11568/283).
- 3) 1450, oorkonde van „*eskevins du fiefs de Rongnon*” (nr. 11569/305).
- 4) 1454, oorkonde van „*eskevins du fiefs de Rongnon*” (nr. 11569/323).
- *5) 1463, oorkonde van hertog Filips de Goede, gegeven te Rijsel : „*Vander fonteynen te Pipenzyp ons godtsbuys gegeven van den hertoghe van Brabant*” (nr. 11572/439).
- 6) 1467, oorkonde van de schepenen van Tubize in Henegouwen (nr. 11573/495).
- 7) 1471, oorkonde van de schepenen van Le Virnal (nr. 11574/526).
- 8) 1471, oorkonde van de „*eschevins du fiefs du Rongnon*” (nr. 11574/535).
- 9) 1472, oorkonde van de schepenen van Nijvel (nr. 11574/536).
- 10) 1488, oorkonde van de schepenen van Halle in Henegouwen (nr. 11578/712).
- 11) 1488, beschermingsoorkonde van Maximiliaan van Oostenrijk en aartshertog Filips gericht aan hun legeraanvoerders (nr. 11578/715).

- 12) 1497, oorkonde van de abdis van het „*monastere Sainte Marie Magdalene... gisant a Leus delez Hanut en la diocese de Liege*” (nr. 11580/765).

TOTAAL AANTAL OORKONDEN IN DE OORKONDENVERZAMELING 781

AANTAL FRANSTALIGE OORKONDEN 12

Van deze 12 franstalige oorkonden gaan er 11 uit van instanties in Waals-Brabant, Henegouwen of het Franse taalgebied (betreffende goederen aldaar). Een oorkonde gaat uit van hertog Filips de Goede.

B) ANDERE STUKKEN

- nr. 11589 1491, oorkonde van de schepenen van Tubize in Henegouwen (fol. 332 v° - 333 r°).
- nr. 11590 1463, oorkonde van Filips de Goede reeds vermeld onder oorkonde nr. 5 (fol. 22 v° - 23 r°).
- nr. 11594 1456, Vertaling (XVIIe eeuw ?) van een Diets privilege van Filips de Goede.
- nr. 11612bis 1475, oorkonde van Karel de Stoute betreffende een belasting op de nieuwe aanwinsten van de clerus in zijn hertogdom (fol. 124 r° - 126 r°).
De tekst van deze oorkonde vindt men ook in Kerk. Arch. Brab. nr. 400 (Sint-Goedele).

22) ABDIJ VAN HERTOGINNEDAL TE OUDERGEM

11455, 11465, 20411, 20412, 20413, 20414.

Franstalige teksten: (zoals vermeld in de inventaris van A. Uyttebrouck en A. Graffart)

- a) schepenen van Mélin : regesten nrs. 31, 32, 34, 35, 39, 40, 58, 63, 78, 79, 86, 261.
- b) schepenen van Grez : regesten nrs. 36, 43, 45, 46, 48, 54, 56, 61, 62, 64, 65, 68, 70, 73, 76, 77, 84, 104, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 123.
- c) schepenen van Incourt : regesten nrs. 53, 81, 89, 90, 101, 132, 158, 167, 185.
- d) schepenen van Dongelberg : regest nr. 55.
- e) schepenen van Henri d'Orbais : regesten nrs. 96, 100, 102, 106, 110.
- f) andere schepenen uit Waals-Brabant : regesten nrs. 97, 98, 99, 109, 112, 120, 166, 173, 180, 195, 221, 228, 254, 258, 368, 370.
- g) edelen of ambtenaren uit Waals-Brabant : Henri de Marbais en Mahaut, regesten nrs. 33, 41 ; Antoine de Croy, regest nr. 284 ; Jehan Cailutiars, meier van Arnoul d'Orbais, reg. nr. 171 ; Nicolas de Barbenchon, heer van Braine, reg. nr. 44 ; Beatrix van Jodoigne, eredame van de koningin van Frankrijk reg. nr. 51.

TOTAAL AANTAL OORKONDEN IN DE OORKONDENVERZAMELING 370

AANTAL FRANSTALIGE OORKONDEN 77

Van deze 77 franstalige oorkonden gaan er 76 uit van instanties uit Waals-Brabant. Een franstalige oorkonde gaat uit van hertog Jan I van Brabant. Dat hiervoor het Frans gebruikt werd is niet zo verwonderlijk wanneer men weet dat zij werd opgesteld in aanwezigheid van zijn moeder, Aleidis van Boergondië en de hertogelijke grootvazallen.

23) ABDIJ VAN TER KAMEREN TE ELSENE

5567, 5568, 5569, 5570, 5571, 5572, 5573, 5574, 5575, 5576, 5577, 5578, 5579, 5580, 5581, 5582, 5583, 5584, 5585, 5586, 5587, 5588, 5589, 5590, 5591, 5592, 5593, 5594, 5595, 5596, 5597, 5598, 5599, 5600, 5614, 5614bis, 5614ter, 5614quater, 5615, 5616, 5617, 5626, 5650, 5651, 5652, 5653, 5654, 5655, 5669, 5686, 5705, 5714, 5730, 5738, 5740, 5757, 5798, 5817, 5822, 5833, 5850, 5851, 5859, 5863, 21918, 21919, 21920.

Franstalige teksten :

A) OORKONDENVERZAMELING

- *1) 1278, oorkonde van hertog Jan I betreffende de afstand door Gerard van IJsse van tiend van Lille (nr. 5576/346).
- *2) 1279, oorkonde van Arnold van IJsse betreffende het tiend van Lille (nr. 5576/352).
- 3) 1284, oorkonde van Hendrik van Marbais (nr. 5576/360).
- 4) 1284, oorkonde van Mahaut, echtgenote van Hendrik van Marbais (nr. 5576/384).
- 5) 1333, oorkonde van Beatrix van Leuven, dame van Herstal en Gaasbeek (nr. 5583/754).
- 6) 1335, oorkonde van Beatrix van Leuven, dame van Herstal en Gaasbeek (nr. 5583/764).
- 7) 1335, oorkonde van Beatrix van Leuven, dame van Herstal en Gaasbeek (nr. 5583/765).
- 8) 1358, oorkonde van „*Guillaume Stouse, garde de la prevosté de Paris*” (nr. 5586/921).
- 9) 1477, oorkonde van Maria van Boergondië aangaande de algemene vrijstelling van lasten verleend aan de Brabantse clerus (nr. 5598/1570).
- 10) 1489, oorkonde van Maximiliaan van Oostenrijk („*dat wij geen soldaten en moeten leveren*”) meer dan waarschijnlijk gericht tot zijn legeraanvoerders (nr. 5600/1629).
- 11) 1489, oorkonde van „*Charles de Croy, prince de Chimay visconte de Lymoges*” gericht tot de legeraanvoerders (nr. 5600/1629).
- 12) 1489, oorkonde van „*Albrecht, duc de Zaxssen, lantgrave de Duerin ghen*” gericht tot de legeraanvoerders (nr. 5600/1629).

TOTAAL AANTAL OORKONDEN IN DE OORKONDENVERZAMELING	1653
AANTAL FRANSTALIGE OORKONDEN	12

B) ANDERE STUKKEN

- nr. 5614 Cartularium (68 folio's).
 Franstalige stukken (reeds vermeld bij de oorkonden) op folio's 15 r° - v^o en 17 r° - v^o.
- nr. 5614/2 Cartularium (497 folio's).
 Franstalige oorkonden van Hendrik van Marbais, Beatrix van Leuven, dame van Herstal en Gaasbeek, Arnold van IJsse en Jan I van Brabant (reeds vermeld bij de oorkonden) op folio's 239 r°, 455 v° - 457 v°, 459 r° - 460 r°.
 Daarnaast nog een franstalige oorkonde van hertog Jan I uit 1284 waarbij hij een akkoord bekrachtigt tussen Gillis Berthout en Ter Kameron aangaande de Coppelweide (fol. 239 r°).
- nr. 5614/3 Cartularium (414 folio's).
 Franstalige oorkonden van Jan I, Hendrik van Mabais, Mahaut, echtgenote van Hendrik van Marbais, Arnold van IJsse en Beatrix van Leuven, dame van Herstal en Gaasbeek (reeds vermeld bij de oorkonden) op folio's 133 r° - v^o, 137 v° - 138 r°, 205 r° - v^o, 368 v° - 369 v°, 373 r° - 376 v°, 381 r°.
- *nr. 5626 Bevat ondermeer een aantal franstalige bescheiden betreffende een geschil aangaande de weiderechten in het Zoniënwoud (1468). Hierbij zit ondermeer een vertaling in het Frans van het Dietse privilege van hertog Filips de Goede, verleend op 10 december 1446, evenals een Frans verzoekschrift van de abdis tot staving van haar rechten tegenover de ambtenaren van hertog Karel de Stoute en van de rekenkamer.

24) KAPITTEL VAN SINT-GUIDO EN SINT-PIETER TE ANDERLECHT

9, 10, 11, 12, 16, 19, 34, 36, 59, 60, 73, 76, 77, 78, 79, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 130, 131, 133, 136, 137, 138, 142, 160, 172, 173, 188, 189, 201, 204, 207, 208, 213, 215, 217, 219, 229, 270, 277, 19297, 19298, 19299, 19300, 19301, 19301bis, 19302, 19303, 19304, 19305, 19306, 19307, 19308, 19310, 19315, 19319, 19323, 19324, 19334, 19342, 19376, 19377, 19378, 19392, 19393, 19406, 19407, 19416, 19417, 21042, 21043, 21044, 21045, 21331, 21332, 22027.

Franstalige teksten : geen.

25) SINT-PIETERSKERK TE UKKEL

4057, 4179, 4190, 4191, 31327, 31334, 31335, 31364, 31371.

Franstalige teksten : geen.

26) SINT-JANSKERK TE MOLENBEEK

3537.

Franstalige teksten : geen.

27) GODSHUIS VAN ELSENE

3202, 3203, 20040, 20166, 20789, 20790, 20791.

Franstalige teksten : geen.

DEEL II – STADSARCHIEF TE BRUSSEL

I. ARMENZORG

1358, 1377, 1378, 1381.

Lias 409.

Franstalige teksten : geen.

II. KERKELIJKE INSTELLINGEN

1345, 1358, 1365, 1367, 1373, 1499, 2649, 2905, 2941, 3096, 3124, 3413.

Lias 792 ; 796.

Franstalige teksten :

1493, oorkonde van Maximiliaan van Oostenrijk „*a nos tres cbier et feaulx chancellier et gens de nostre grant conseil*” betreffende vrijgeleide voor een rederijkerstornooi (nr. 3413).

III. LAKENGILDE EN AMBACHTEN

1) GILDE

1434, 1435, 1436, 1437, 1446.

Franstalige teksten : geen.

2) AMBACHTEN

1447.

Franstalige teksten : geen.

3) VLEESCHAUWERS

1454.

Franstalige teksten : geen.

4) SOUTVISCHVERCOOPERS

1457.

Franstalige teksten :

1457, oorkonde van Filips de Goede gegeven te Brugge betreffende benoeming van ambtenaren te Brussel (Brussel, Stadsarchief nr. 1457, fol. 70 v° - 72 r°).

5) GROENVISSCHERS

1460.

Franstalige teksten : geen.

6) RIEM EN SPELMAEKERS

1462.

Franstalige teksten : geen.

7) NIEUWCLEERMAECKERSAMBACHT

1467, 1468.

Franstalige teksten : geen.

8) „T BOECK METTE ROOSKENS OFT VERPACHTBOECK DER STADT BRUSSEL”

2683.

Franstalige teksten : geen.

DEEL III – ARCHIEF VAN HET OPENBAAR CENTRUM VOOR MAATSCHAPPELIJK WELZIJN

OPMERKING : Momenteel worden sommige oorkonden bewaard op het Archief van het O.C.M.W. onder omslagen geplaatst. Daardoor gebeurt het regelmatig dat bepaalde nummers van charterdozen ontdubbeld worden. Zo werd bijvoorbeeld het oorspronkelijk nummer B.149 ontdubbeld in B 149, B.149 A en B.149 B. Dat dergelijke ontdubbelde nummers soms niet in onze lijsten voorkomen, vloeit alleen voort uit het feit dat de oorkonden, toen wij ze raadpleegden, nog in één enkele doos zaten. Het niet voorkomen van sommige na ons onderzoek ontdubbelde nummers, betekent dus geenszins dat wij die stukken niet zouden onderzocht hebben.

Wij stellen het trouwens op prijs de archivaris van het O.C.M.W., Mw. Dickstein-Bernard te bedanken voor het feit dat het ons mogelijk gemaakt werd deze akten te bestuderen.

I. SINT-JANSHOSPITAAL

2, 3, 4, 5, 6, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 56, 57, 58, 73, 74, 83, 84, 85 C.

Franstalige teksten :

- 1) 1277, oorkonde van Ide, dame van Dongelberg, betreffende goederen in Bodegem en Bijgaarden (nr. 2/186).
- 2) 1339, oorkonde van Beatrix van Herstal en Gaasbeek (nr. 19/741).
- 3) 1354, oorkonde van „Godefrois, sires de Hardinemont” in Henegouwen (nr. 45/29).
- 4) 1395, oorkonde van de „vefue de Jehan Herbertin ... d'Avesnes” (nr. 56).

II. SINT-PIETERSHOSPITAAL

3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 103, 103, 104, 105.

Franstalige teksten :

- *1) 1410, oorkonde van Antoon van Boergondië, gegeven te Antwerpen, betreffende vrijstelling van karweien (nr. 3, fol. 4 v° - 5 r°).

- *2) 1468, oorkonde van Karel de Stoute betreffende vrijstelling van karweien (nr. 3, fol. 6 r° en nr. 5 fol. 411 v° - 414 v°).
- *3) 1475, kwijschrift van „*Louis Quarré, commis de par monseigneur le duc de Bourgoingne a la recepte des deniers venans des nouveaulx acquests*” (nr. 20).

III. „GENERALE CARITAET”

17.

Franstalige teksten : geen.

IV. REEKS B (LIEFDADIGHEID)

1) TAFEL VAN DE H. GEEST VAN SINT-GOEDELE

149, 149 A, 149 B, 150 A, 150 B, 151, 151 A, 151 B, 151 C, 152, 152 A, 152 B, 152 C, 153, 153 A, 153 B, 154, 154 A, 155, 155 A, 155 B, 156, 156 A, 156 B, 157, 157 A, 158, 158 A, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 166 A, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 172 A, 172 B, 172 C, 172 D, 173, 173 A, 173 B, 173 C, 173 D, 174, 174 A, 174 B, 175, 175 A, 176, 176 A, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 199, 203, 204, 205, 206, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 230, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 349/1, 350, 351, 352, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 521, 535, 537, 538, 539, 541, 588, 589 (= 659a), 644, 652, 659, 659 A, 659 B, 659 C.

2) TAFEL VAN DE H. GEEST VAN DE SINT-GORIKSKERK

661, 663, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 681, 701, 810.

3) TAFEL VAN DE H. GEEST VAN DE SINT-CATHARINAKERK

811, 812, 813, 816, 817, 818, 819, 820.

4) TAFEL VAN DE H. GEEST VAN DE KAPELLEKERK

861, 862/1, 862/2, 863/1, 863/2, 864, 865, 866, 868 A, 868 B, 868 C, 869, 870, 871, 872, 873, 883, 885, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908.

5) TAFEL VAN DE H. GEEST VAN DE SINT-NIKLAASKERK

1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1025, 1025 A.

6) TAFEL VAN DE H. GEEST VAN SINT-JACOB OP COUDENBERG

1106, 1107, 1107 A, 1107 B, 1107 C, 1107 D, 1107 E, 1108, 1108 A, 1108 B, 1109, 1109 A, 1109 B, 1110, 1110 A, 1110 B, 1110 B/2, 1112, 1114, 1115, 1117, 1142, 1143, 1144, 1145, 1255, 1256.

7) SINT-ELOOISBROEDERSCHAP

1276, 1276/1, 1276/2, 1277, 1277/1, 1277/2, 1278, 1278/1, 1278/2, 1279, 1279/1, 1280, 1280/2, 1281, 1282, 1282/1, 1283, 1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326.

8) TAFEL VAN DE H. GEEST VAN HET BEGIJNHOF (TER KISTEN)

1452, 1452/1, 1452/2, 1452/3 1452/4, 1452/5, 1452/6, 1453, 1453/1, 1453/2, 1453/3, 1453/4, 1454, 1454/1, 1454/2, 1454/3, 1454/4, 1455, 1455/1, 1455/2, 1455/3, 1455/4, 1455/5, 1456, 1457, 1458, 1458 1/2, 1460, 1461, 1469, 1470, 1471, 1472, 1473, 1474, 1475, 1476, 1479, 1544, 1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698.

9) STICHTING BRUSSEGHEM

1867, 1867/1, 1867/2, 1867/3, 1868, 1868bis, 1869, 1869bis.

Franstalige teksten :

- 1) 1441, oorkonde van de abdis van Wauthier-Braine (nr. 175).
- 2) 1497, testament van „*Antoine Fallet de Seanlan en Piemont*” (nr. 177).
- 3) 1487, oorkonde van „*Jehan des Abliaux, escuier*” betreffende goederen te Halle in Henegouwen (nr. 873).
- 4) 1441, oorkonde van de schepenen van Ter Hulpen en de momboren der armentafel aldaar (nr. 864).
- 5) 1459, oorkonde van de leenmannen van de hertog van Boergondië in Henegouwen (nr. 1112).
- 6) 1347, oorkonde van de gezworenen van Binche (nr. 1112).
- 7) 1379, oorkonde van de meier en schepenen van Chaumont (nr. 1112).
- 8) 1344, oorkonde van Johanna, gravin van Henegouwen (nr. 1112).
- 9) 1486, oorkonde van de baljuw van Henegouwen betreffende goederen te Halle (nr. 1277).

V. REEKS H (HOSPITALEN)

1) WEZEN VAN SINT GOEDELE

168.

2) INFIRMERIE VAN HET BEGIJNHOF

262, 263, 264, 265, 266, 266 A, 266 B, 266 C, 266 D, 267, 267/1 267/2, 268, 268/1, 269, 269/1, 269/2, 270, 270/1, 270/2, 270/3, 271, 272, 272/1, 273, 274, 275, 275/1, 277, 278, 279, 280, 280bis, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 311, 312, 313, 317, 318, 321, 322, 324, 325, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 718, 772.

3) GODSHUIS VAN SINT-CHRISTOFFEL

819, 820, 821.

4) GODSHUIS DER TWAALF APOSTELEN

878, 880, 881, 886, 887, 906, 907, 908, 909, 941.

5) GODSHUIS VAN DE CALVARIE

942, 943, 944bis, 962.

- 6) KLOOSTER DER ALEXIANEN
1006, 1007, 1008bis, 1011.
- 7) GODSHUIS VAN TERARKEN
1063, 1063/1, 1065.
- 8) GODSHUIS VAN DE H. DRIEVULDIGHEID
1131, 1198, 1198 1/2, 1200, 1200/1, 1200/2, 1201, 1203.
- 9) GODSHUIS DER BONINFANTEN OF CHORALEN VAN SINT-GOEDELE
1207.
- 10) GODSHUIS VAN SINT-ALBERTUS
1208, 1208/2.
- 11) BAECX' GODSHUIS
1209, 1210, 1211, 1220.
- 12) GODSHUIS VAN SINT-GERTRUDIS
1290, 1294, 1300, 1301.
- 13) STICHTING GERARD VANDER TOMMEN
1356.
- 14) GODSHUIS VAN SINT-JULIANUS
1357, 1358, 1359, 1371.
- 15) GODSHUIS VAN SINT-CORNELIUS
1404, 1405, 1411.
- 16) SINT JACOBSSHOSPITAAL
1434, 1435, 1436, 1437, 1438, 1439, 1443, 1444, 1445.
- 17) GODSHUIS VAN SINT-LAURENS
1539.

Franstalige teksten :

- 1) 1273, oorkonde van de schepenen van Halle in Henegouwen (nr. 268/1).
- 2) 1407, oorkonde van de leenmannen van de graaf van Henegouwen (nr. 280bis).

V. REEKS O (OORKONDEN)

Brussel :	1249-1349
	1351-1374
	1376-1400
	1401-1450
	1451-1500
Buiten Brussel :	1275-1348
	1349-1398
	1400-1499

Franstalige teksten :

- 1) 1395, oorkonde van de waterbaljuw van Sluis (Vlaanderen).
- 2) 1403, oorkonde van de abt van Gembloers.
- 3) 1426, oorkonde van de schepenen van Gembloers.

BESLUIT

Net als de andere steden en gewesten van de Boergondische Nederlanden stond ook de stad Brussel tijdens de vijftiende eeuw onder het gezag van de Boergondische hertogen en hun enigermate gecentraliseerde franstalige administratie. Net als in de andere steden moesten ook te Brussel een aantal ambtenaren in staat zijn die vreemde taal te begrijpen. Op de brede lagen der bevolking heeft de aanwezigheid van de Boergondische vorsten met hun hofhouding en administratie evenwel minder verfransend gewerkt dan tot nog toe algemeen werd verondersteld. Uit een systematisch onderzoek der archieven van de eigen Brusselse instellingen blijkt inderdaad hoe weinig het Frans bij de Brusselse bevolking verspreid was. Wel vindt men sporen van een zekere taalgevoeligheid. Naar aanleiding van gebeurtenissen in het jaar 1488 – dit is het einde der Boergondische periode! – schrijft de Franse kroniekschrijver Jean Molinet inderdaad dat de Brusselaars altijd de franssprekenden hebben gehaat omwille van hun taal...¹².

12. Molinet verwondert er zich over dat de Brusselaars Filips van Kleef met vreugde ontvingen toen hij hen in 1488 ter hulp kwam. Onder zijn troepen bevonden zich immers Walen en Henegouwers: „... *Les Bruxellois monstroyent à son entrée signe de joye, qui toutesfois ne furent au devant de lui. Il descendi à son hostel, et ses gens furent logiéz tellement et à peu de noise comme se ame n'y fusist sourvenu. Entre ceulx de sa bende estoient aucuns Francois portans la croix droite: chose fort nouvelle en Bruxelles, car, durant les precedentes guerres, ne bayoient aultre nation, et meismes les Wallons tenans leur parti, comme Hennuyers et aultres, avoyent suspectz et hors du compte de bonne amitié à cause du langaige; et, toutesfois, ilz les receurent alors pour tuytion de leur ville, ne scay quel fons ilz y trouvèrent.*” (Jean MOLINET, *Chroniques*, publiées par G. DOUTRE-PONT et O. JODOIGNE, Brussel, 1935 (Académie Royale de Belgique, Classe des Lettres et des Sciences Morales et Politiques, Collection des anciens auteurs belges, in 8°, dl. II, p. 69).